
**РОЗВИТОК ПРОДУКТИВНИХ СИЛ
І РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА**

UDC 338.49

DOI: <https://doi.org/10.32782/2520-2200/2020-1-24>**Панасюк В.М.**доктор економічних наук, доцент, професор,
Тернопільський національний економічний університет**Panasyuk Valentyna**

Ternopil National Economic University

**РИЗИКИ СОЦІАЛЬНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ РЕГІОНУ
ПІД ЧАС ЇЇ РОЗВИТКУ ТА СТАНОВЛЕННЯ**
**RISKS OF SOCIAL INFRASTRUCTURE OF THE REGION
DURING DEVELOPMENT AND FORMATION**

У статті на основі детального та ґрунтового аналізу функціонування соціальної інфраструктури регіону систематизовано та викладено класифікацію системи ризиків у розвитку та становленні соціальної інфраструктури. Досліджено основні визначення поняття ризиків функціонування соціальної інфраструктури та запропоновано власну дефініцію даного поняття. Виявлено та розглянуто низку проблем, пов'язаних із необхідністю модернізації соціальної інфраструктури та ризиків, що стримують ефективний соціально-економічний розвиток як певного регіону, так і держави у цілому. Визначено, що для формування в регіоні затребуваної соціальної інфраструктури обов'язковими умовами є не тільки її відповідність установленим вимогам і затребуваність щодо послуг установ соціальної інфраструктури регіону, а й успішне функціонування соціальної сфери щодо умов регіональної економіки. Запропоновано шляхи, що дадуть змогу уникнути або мінімізувати деструктивні впливи ризиків на соціально-економічний розвиток регіону.

Ключові слова: ризики, система ризиків, соціальна інфраструктура, регіональна економіка, якість послуг, рівні ризиків, класифікація системи ризиків.

В статье на основе детального и обстоятельного анализа функционирования социальной инфраструктуры региона систематизирована и изложена классификация системы рисков в развитии и становлении социальной инфраструктуры. Исследованы основные определения понятия рисков функционирования социальной инфраструктуры и предложена собственная дефиниция данного понятия. Выявлен и рассмотрен ряд проблем, связанных с необходимостью модернизации социальной инфраструктуры и рисков, сдерживающих эффективное социально-экономическое развитие как определенного региона, так и государства в целом. Определено, что для формирования в регионе востребованной социальной инфраструктуры обязательным условием является не только ее востребованность по услугам учреждений социальной инфраструктуры региона, но и успешное функционирование социальной сферы в условиях региональной экономики. Предложены пути, позволяющие избежать или минимизировать деструктивные влияния рисков на социально-экономическое развитие региона.

Ключевые слова: риски, система рисков, социальная инфраструктура, региональная экономика, качество услуг, уровни рисков, классификация системы рисков.

The article, based on a detailed and thorough analysis of the functioning of the social infrastructure of the region, systematized and outlined the system of risk classification during the development of social infrastructure. Particularly emphasized that today, a large number of risks have accumulated in the social infrastructure of the region, hindering the effective development and other factors of development of the region's economy. A number of problems have been identified and addressed in connection with the need to modernize social infrastructure and the risks that hamper the effective socio-economic development of both the region and the state in general. A need for a fundamental study of the system of risks, their causes, as well as the development of effective forms and methods of their avoidance and overcoming in the process of modernization of the social infrastructure of the region is highlighted. It is noted that the lack of a scientific theory of risks creates a favorable ground not only for their emergence

but also for further deepening of destructive processes in the functioning of the social infrastructure of the regions. It is determined that the formation of the required social infrastructure in the region is a necessary condition not only for its compliance with the established requirements and demand for services of social infrastructure institutions of the region but also for the successful functioning of the social sphere in terms of the regional economy. A number of proposals have been made to avoid or minimize the destructive effects of these risks on the socio-economic development of both the region and the state as a whole. In particular, carrying out social reforms (further monetization of services, the introduction of the cumulative component in the labor pension system) are proposed to allow in the future (after retirement) to receive guaranteed actuarial income. Implementation of the latest technologies, such as the use of electronic cabinets and electronic signatures, Amazon Go, Smart Bus Stop, etc., in the areas of the social infrastructure of the regions, are listed as possible ways of the socio-economic development.

Key words: risks, system of risks, social infrastructure, regional economy, quality of services, levels of risks, system of risks classification.

Постановка проблеми. Період переходу України до цифрової економіки найбільш істотно позначається саме на соціальній інфраструктурі регіонів. Функціонування соціальної інфраструктури пов'язане із цілою низкою проблем, що можна ідентифікувати за допомогою виявлення ризиків модернізації соціальної інфраструктури в регіоні [1]. Слід зауважити, що сьогодні в соціальній інфраструктурі регіону накопичилася велика кількість ризиків, що гальмують ефективний розвиток, підготовку кадрів та інші чинники розвитку економіки регіону. Виникає необхідність фундаментального дослідження системи ризиків, причин їх виникнення, а також розроблення ефективних форм і методів їх уникнення та подолання у процесі модернізації соціальної інфраструктури регіону.

У теоретичному аспекті відсутнє загально визнане поняття «ризиків функціонування соціальної інфраструктури». Недостатньо досліджено проблему впливу ризиків соціальної інфраструктури на конкурентоспроможність системи освіти, охорони здоров'я, культури тощо. Малодослідженою є й класифікація внутрішніх і зовнішніх ризиків соціальної інфраструктури на рівні конкретних установ (навчальних закладів, закладів охорони здоров'я та культури). Ця проблема існує як на рівні регіонів, так і на державному рівні у цілому [2].

Викладене дає підстави стверджувати про наявність проблеми обґрунтування системи ризиків, їх видів і джерел формування. Звідси виникає необхідність поглибленого наукового пошуку, розвитку теорії та методології дослідження системи ризиків соціальної інфраструктури. Нерозвиненість теорії ризиків створює сприятливе підґрунтя не тільки для їх зародження, а й для подальшого поглиблення деструктивних процесів у функціонуванні соціальної інфраструктури регіонів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемою дослідження ризиків соціальної інфраструктури регіонів займалася низка

сучасних зарубіжних та вітчизняних науковців, зокрема В. Геєць, О. Васильєв, С. Бандур, Т. Заяць, О. Карлової, В. Куценко, Л. Ситар, Р. Скриньовський, А. Чухно та ін. Вивчення публікацій свідчить про те, що питання ризиків соціальної інфраструктури регіонів розглядалося поверхнево. Кількість публікацій, спрямованих на дослідження суті даної проблеми, є незначною, і практично в них відсутні дослідження, що стосуються класифікації системи ризиків у регіоні. Сьогодні економічний розвиток України вимагає перегляду та систематизації ризиків, пов'язаних із розвитком та становленням соціальної інфраструктури регіону.

Метою дослідження є визначення та класифікація системи ризиків функціонування соціальної інфраструктури регіону, а також розроблення механізму інформатизації соціальної інфраструктури регіону та заходів щодо мінімізації впливу ризиків на соціально-економічний розвиток регіону, оскільки для формування в регіоні затребуваної соціальної інфраструктури обов'язковими умовами є не тільки її відповідність установленим вимогам і затребуваність щодо послуг установ соціальної інфраструктури регіонів, а й успішне функціонування соціальної сфери щодо умов регіональної економіки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Теорія ризиків як самостійна наукова дисципліна сформувалася в Україні порівняно недавно. Дана теорія формувалася переважно для сфери матеріального виробництва та фінансової системи [3]. Щодо соціальної сфери, то теорія ризиків не вивчалася науковцями.

Вирішення даної проблеми, на нашу думку, варто розпочати з розкриття поняття «ризиків функціонування соціальної інфраструктури». Відповідь на це питання потрібно шукати в еволюційному процесі відокремлення різних видів життєдіяльності суспільства. Поділ суспільної праці призвів до розділення життєдіяльності за різними видами і спеціалізаціями. Це, своєю чергою, викликало відокремлення різних

галузей у сфері матеріального і нематеріального виробництва (фінансова система, банківська система, торгівля, освіта та ін.).

Фундаментальною метою функціонування соціальної інфраструктури в регіоні з позицій розвитку його соціально-економічної системи є накопичення і збереження людського капіталу за допомогою розвиненої мережі установ соціальної інфраструктури та відповідність якісного надання послуг цими установами [4]. Сьогодні основним недоліком є те, що соціальна інфраструктура в деяких регіонах не розвинена. Установи соціальної інфраструктури в регіонах надають послуги низької якості, тому не можуть задовольнити потреби суспільства в певних регіонах щодо отримання якісної освіти, охорони здоров'я та системи культури.

Сучасний стан функціонування інфраструктури деяких регіонів свідчить про те, що соціальна інфраструктура знаходиться в глибокій системній кризі, що супроводжується деструктивними процесами (загальний дефіцит кадрів у регіонах, дефіцит висококваліфікованих кадрів, надлишкова чисельність фахівців за окремими напрямками підготовки та ін.). Можна стверджувати, що запізнення з модернізацією соціальної інфраструктури в деяких регіонах перешкоджає конкурентоспроможному зростанню економіки країни у цілому. Особливо яскраво це простежується в регіонах, які можна віднести до категорії «втрачають кадри» [5].

Сьогодні система соціальної інфраструктури схильна до різноманітних ризиків, причому на всіх її рівнях. По суті, система ризиків негативно впливає на всі процеси, пов'язані з наданням освітніх послуг, послуг охорони здоров'я, культури в регіоні та їх управлінням, починаючи з конкретного працівника і закінчуючи державними органами влади й управлінням.

Варто зауважити, що проблемам виникнення ризиків у всіх галузях економіки (у тому числі і соціальної інфраструктури) має бути приділено особливу увагу. Регіональна система підготовки кадрів не змогла в методологічному і теоретичному відношенні забезпечити розроблення теорії ризиків і прогнозування їхніх руйнівних наслідків на саму систему професійної освіти. Насправді сьогодні, як показує науковий аналіз, система ризиків соціальної інфраструктури в регіоні залишається «білою плямою» в економічній науці [6].

Очевидно, що кожному виду життєдіяльності властива своя система ризиків та їх класифікація виходячи зі специфіки та особливостей їх функціонування. Ризики можуть бути класифіковані за видами, а саме: галузеві, фінансові, економічні, банківські, освітні, ризики системи охорони здоров'я, культури і т.д. Із позицій

системного і суб'єктно-об'єктного підходів до суб'єктів зародження певних ризиків належать суб'єкти управління на макро- і мезорівні, на рівні муніципальних утворень і підприємств різних галузей [7].

Отже, під ризиками функціонування соціальної інфраструктури слід розуміти наслідки низької якості послуг, що надаються, й управлінської діяльності (бездіяльності) суб'єктів (органів), які здійснюють управління процесом і надання послуг освіти, охорони здоров'я та культури на макро- і мезорівні, на рівні муніципальних утворень і в установах соціальної інфраструктури. Виходячи із визначення ризиків функціонування соціальної інфраструктури, існують різні класифікації видів системи ризиків. В основі кожного із цих визначень лежать певні класифікаційні ознаки. Класифікацію системи ризиків залежно від рівня розташування суб'єктів джерел їх формування представлено в табл. 1.

Як видно з табл. 1, наявність великої кількості багаторівневих ризиків свідчить про те, що соціальна інфраструктура (у тому числі система освіти та культури) знаходиться у глибокій системній кризі. Починаючи з 2020 р. процес реформування системи освіти, охорони здоров'я набуває нового формату, разом із тим переведення її управління на інші принципи створює напругу в суспільстві, оскільки нововведення лише починають працювати, а стара система не функціонувала на належному рівні вже багато років. Соціальна інфраструктура у цілому потребує негайного розроблення й упровадження антикризової програми. Така програма повинна стати пріоритетною, оскільки перехід на інноваційний шлях розвитку потребує швидкої підготовки конкурентоспроможних кадрів та широкого їх залучення в регіони.

Наявність системи ризиків, їх ґрунтовний аналіз викликають необхідність швидкої модернізації та цифровізації соціальної інфраструктури в регіоні. Оскільки функціонування соціальної інфраструктури здійснюється в умовах раціоналізації та інформатизації соціально-економічних процесів, то її розвиток і модернізація вважаються своєрідним компромісом між потребами населення певного регіону в послугах соціальної інфраструктури, можливостями цього регіону в її розвитку й особистими інтересами громадян [8]. У рамках реалізації механізму модернізації та цифровізації соціальної інфраструктури та з метою уникнення ризиків від її функціонування пропонуємо запровадити такі заходи, а саме:

1. Проведення соціальних реформ:

1) подальша монетизація послуг;

2) уведення накопичувальних компонентів у трудову пенсійну систему: накопичувальну виплату та накопичувальний внесок. Це дасть

**Класифікація системи ризиків у регіоні
залежно від рівня розташування суб'єктів джерел їх формування**

Рівні ризиків соціальної інфраструктури регіону	Види ризиків
<p>Ризики макрорівня – це зовнішні ризики по відношенню до соціальної інфраструктури, які багато в чому визначені макроекономічними і нормативно-правовими умовами.</p> <p>Це ризики, які переважно не залежать від діяльності установ соціальної інфраструктури регіону.</p>	<p>Екстенсивний розвиток системи освіти, охорони здоров'я, культури. Деформація систем освіти, охорони здоров'я, культури. Розбалансованість між попитом і пропозицією на трудові ресурси. Відсутність системного замовлення, адресної підготовки фахівців на державному, регіональному, муніципальному рівнях. Відсутність науково обґрунтованої програми модернізації системи освіти, охорони здоров'я, культури. Застаріла нормативно-правова база. Низька якість менеджменту. Недофінансування систем освіти, охорони здоров'я, культури. Низька заробітна плата персоналу установ освіти, охорони здоров'я, культури.</p>
<p>Ризики мезорівня по відношенню до макрорівня, внутрішньосуб'єктні ризики соціальної інфраструктури регіону. Вони зумовлені помилками і прорахунками суб'єктів макрорівня, а також недоліками у виконанні делегування повноважень Конституцією України суб'єктам України.</p>	<p align="center">В освіті:</p> <p>Збільшення числа вищих навчальних закладів за зниження якості наданих освітніх послуг. Диспропорції між вищою спеціальною і середньою професійною освітою. Низька ступінь професорсько-викладацького складу за недостатньої підготовки кадрів вищої кваліфікації. Відсутність системи, механізмів перепідготовки та атестації керівних кадрів у системі освіти. Проблеми з упровадженням освітніх стандартів в установах системи професійної освіти.</p> <p align="center">В охороні здоров'я:</p> <p>Відсутність матеріально-технічного оснащення, технологій для ефективного лікування захворювань. Відсутність кваліфікованого персоналу в системі охорони здоров'я. Низька оплата праці персоналу, відсутність диференційованого підходу до оплати праці медичних працівників. Низька частка фінансування з регіонального бюджету на охорону здоров'я (фінансування за залишковим принципом). Відсутність комплексного підходу до вирішення проблеми, недостатнє фінансове забезпечення, декларативність і суперечливість окремих норм. Корупція в медицині.</p> <p align="center">У культурі:</p> <p>Старіння кадрів, «кадровий голод» у системі культури. Низька оплата праці працівників сфери культури. Недостатнє фінансування даної сфери соціальної інфраструктури. Низький рівень менеджменту на регіональному рівні. Низький рівень соціально-культурного сервісу, розвитку туристських зон. Морально застаріла матеріально-технічна база закладів культури, устаткування й оснащення установ. Недостатнє культурне обслуговування малих сільських населених пунктів.</p>
<p>Ризики мікрорівня – це ризики зниження якості послуг, що надаються установами соціальної інфраструктури регіону.</p>	<p>Відсутність в установах соціальної інфраструктури, збалансованої кадрової політики. Дефіцит наукових кадрів у системі освіти та охорони здоров'я, у системі освіти – старіючий кадровий склад. Низька якість і професійна некомпетентність управлінського персоналу установ соціальної інфраструктури. Відсутність ефективної матеріальної і моральної системи стимулювання працівників установ соціальної інфраструктури. Неефективна система управління установами. Застаріла матеріально-технічна база, оснащення, відсутність сучасних технологій, інформатизації процесів. Недостатність і низький рівень якості послуг, що надаються установами соціальної інфраструктури.</p>

можливість у майбутньому після закінчення трудової діяльності отримувати гарантовані актуарні прибутки.

II. Упровадження новітніх технологій у галузях соціальних інфраструктур регіонів:

1) популяризація серед молоді мобільних додатків із технологією доповненої реальності (AR-kit) в туристично-реакційних сферах культури;

2) використання електронних кабінетів, електронних підписів у всіх сферах інфраструктури регіону;

3) інтегрування YClients – система впорядкування автоматизації клієнтської бази;

4) облаштування системою AmazonGO (мережа магазинів без кас);

5) відкриття Smart bus stop – обладнати зупинки міського транспорту сонячними панелями та електронним табло із розкладом руху міського транспорту.

Висновки з проведеного дослідження.

У процесі проведеного дослідження сформо-

вано та викладено класифікацію системи ризиків соціальної інфраструктури в регіоні. Надано низку пропозицій щодо уникнення або мінімізації деструктивних впливів даних ризиків на соціально-економічний розвиток як певного регіону, так і держави у цілому.

Таким чином, виконане дослідження дає змогу вважати, що існує велика багатоаспектна проблема обґрунтування багаторівневої системи ризиків, їх видів і джерел формування. Виникає необхідність поглибленого наукового пошуку, розвитку теорії та методології дослідження системи ризиків соціальної інфраструктури. Відсутність чіткої теорії ризиків створює сприятливе підґрунтя не тільки для їх зародження, а й для подальшого поглиблення деструктивних процесів у функціонуванні соціальної інфраструктури регіонів.

Перспектива подальших досліджень у цьому напрямі полягає в обґрунтуванні методологічних підходів до оцінки розвитку соціальної інфраструктури в умовах цифрової економіки.

Список використаних джерел:

1. Кальницька М.А. Теоретичні підходи до визначення соціальної сфери та особливості її функціонування в Україні. *Економіка і суспільство*. 2017. № 10. С. 529–534.
2. Благоразумова О. Державне регулювання соціальної сфери в умовах циклічності економіки. *Схід*. 2011. Т. 2. С. 3-6.
3. Геєць В.М. Ліберально-демократичні засади: курс на модернізацію України. *Економіка України*. 2010. № 3. С. 4-2.
4. Ситар Л.Й., Скриньовський Р.М. Сучасний стан та проблеми розвитку соціальної сфери України. *Ефективна економіка*. 2015. № 4. URL : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&7=3954> (дата звернення: 13.01.2020).
5. Євсєєва О.О. Формування і розвиток соціальної інфраструктури муніципальних утворень. *Traektoria Nauki*. 2016. № 6(11). URL : <https://pathofscience.org/index.php/ps/article/download/180/203> (дата звернення: 05.01.2020).
6. Пархоменко Н.Н., Панасюк В.М., Бакум І.В. Модернизация социальной инфраструктуры региона как условие его функционирования и развития. *Сборник научных статей VII международного форума молодых ученых*. Гомель : Белорусский торгово-экономический университет потребительской кооперации, 2018. С. 114–118.
7. Дубницький В.І., Комірна В.В., Ганжела І.П. Стратегія розвитку соціальної інфраструктури регіону: модель, закономірності, аргументи, актуальність, результат. *Соціальна економіка*. 2016. № 1. С. 30–38.
8. Качала Т.М. Удосконалення програмно-цільових інструментів розвитку регіональних господарських систем. *Збірник наукових праць Черкаського державного технологічного університету. Серія «Економічні науки»*. 2014. Вип. 36. Ч. IV. С. 5–11.

References:

1. Kalnytska M.A. (2017) Teoretychni pidkhody do vyznachennia sotsialnoi sfery ta osoblyvosti yii funktsionuvannia v Ukraini [Theoretical approaches to the definition of social spheres and features of its functioning in Ukraine]. *Economy and society*, no. 10, pp. 529–534.
2. Blahorazumova O. (2011) Derzhavne rehuliuвання sotsialnoi sfery v umovakh tsyklichnosti ekonomiky [State regulation of the social sphere in the conditions cyclicity of the economy]. *East. Kyiv: Ukrainian Cultural Center*, no. 2, pp. 3-6.
3. Heiets V.M. (2010) Liberalno-demokratychni zasady: kurs na modernizatsiiu Ukrainy [Liberal Democratic Foundations: A Course for Modernization Of Ukraine]. *Ukraine economy*, no. 3, pp. 4–20.
4. Sytar L.Y., Skrynovskyi R.M. (2015) Suchasnyi stan ta problemy rozvytku sotsialnoi sfery Ukrainy [Current status and problems of development social sphere of Ukraine]. *Efektivna ekonomika* [Effective Economics] (electronic journal), no. 4. Available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&7=3954> (accessed 13 January 2020).

5. Yevsieieva O.O. (2016) Formuvannia i rozvytok sotsialnoi infrastruktury munitsypalnykh utvoren [Formation and development of social infrastructure Municipalities]. *Traektoria Nauki* [The trajectory of science] (international electronic journal), no. 6 (11). Available at: <https://pathofscience.org/index.php/ps/article/download/180/203> (accessed 05 January 2020).
6. Parkhomenko N.N., Panasiuk V.M., Bakum Y.V. (2018) Modernyzatsiia sotsyalnoi ynfrastruktury rehiona kak uslovye eho funktsyonyrovaniia y razvytiia [Modernization of the social of Infrastructure of the Region as a Condition for its Functioning and Development]. Proceeding of the *VII mizhnarodnyi forum molodykh vchenykh*, Homel: Bilorusskyi torhovo-ekonomychnyi universytet kharchovoi promyslovosti, pp. 114–118.
7. Dubnytskyi V.I., Komirna V.V., Hanzhela I.P. (2016) Stratehiia rozvytku sotsialnoi infrastruktury rehionu: model, zakonmirnosti, arhumenty, aktualnist, rezultat [Development strategy social infrastructure of the region: model, patterns, arguments, relevance, result]. *Social Economy*, no. 1, pp. 30–38.
8. Kachala T.M. (2014) Udoskonalennia prohramno-tsilovykh instrumentiv rozvytku rehionalnykh hospodarskykh system [Improvement of target software development of regional economic systems]. *Zb. nauk. prats Cherkaskoho derzhavnoho tekhnolohichnoho universytetu. Seriia: Ekonomichni nauky*. Cherkasy: ChDTU, Vol. 36, Part. IV, pp. 5–11.